

Fannborg ehf.,
Bollagörðum 6,
170 Seltjarnarnesi.

Þverpólitísk Nefnd Um Stofnun Þjóðgarðs Á Miðhálandinu
Umhverfisráðuneytinu
Skuggasundi
101 Reykjavík

Kerlingarfjöllum desember 2018

Umsögn um skjal nefndarinnar þar sem fjallað er um:

„textadrög nefndar er varða þau mögulegu tækifæri fyrir byggðaþróun og atvinnulíf sem fylgt geta stofnun þjóðgarðs og tillögur að helstu áherslum í atvinnustefnu.

Undirritaður hefur fyrir hönd Fannborgar lesið ofangreind textadrög og nýtir sér með þessu bréfi það tækifæri sem er gefið til umsagnar, sbr tölvupóst Umhverfisráðuneytis 26.11.2018. Umsögnin skiptist í tvo hluta, annars vegar almenn atriði og hinsvegar athugasemdir við einstaka textaliði.

Almenn atriði:

Þótt hér sé einungis um textadrög að ræða, sem ætlað er að fjalla um jafn afmarkaða þætti og „Byggðaþróun, Atvinnulíf og áherslur í Atvinnustefnu“ þá vekur það furðu að hvergi er minnst á önnur plögg sem stjórnvöld hafa nýlega kynnt eða eru að kynna, má þar benda á:

- Loftslagsáætlun, sem meðal annars fjallar um orkuskipti í samgöngum, en ein meginforsenda orkuskipta er að unnið verði að framleiðslu og dreifingu raforku, erfitt er að sjá hvernig stefnan kemur til framkvæmda án þess að hugað sé að frekari og ábyrgari nýtingu orkuauðlinda landsins en nú er. Orkuauðlindir sem að stórum hluta er að finna innan marka væntanlegs þjóðgarðs.
- Samgönguáætlun, sem er stefnumarkandi skjal um aðgerðir eða aðgerðaleyfi Stjórnvalda varðandi samgöngumál á öllu landinu.
- Eigendastefnu forsætisráðuneytis varðandi umsýslu með þjóðlendunni, sem væntanlega er nánast sama landssvæði og boðaður þjóðgarður er á. Meðal atriða sem boðuð eru í eigendastefnunni má nefna að stefnt er að lágmarks lagfæringum eða viðhaldi vegakerfisins (innviða) og gerð er krafa um lágmarksskerðingu óbyggðaupplifunar við uppbyggingu innviða. Með þessari umsögn, fylgir umsögn Fannborgar vegna eigendastefnunnar.

Sá skortur á samhæfingu við eða tilvísun í ofangreind skjöl getur ekki talist hjálplegur varðandi trúverðugleika þessarar textadraga né til marks um faglega, heildstæða og víðsýna umfjöllun í aðdragandanum.

Textatengdar athugasemdir:

Inngangur bls 2:

„Markmið með stofnun Þjóðgarðs á miðhálandinu er að vernda náttúruleg vistkerfi, jarðminjar, landslag og menningarminjar og ná utan um ofangreind náttúruverðmæti á heildstæðan hátt. Til að það markmið náist er mikilvægt að stjórnfyrikomulag þjóðgarðsins byggi á víðtæku samstarfi ríkis, sveitarfélaga og annarra hagaðila“

Við hjá Fannborg teljum mikilvægt að sérstaklega sé fjallað um aðkomu þeirra sem eru rekstraraðilar og greiða leigugjöld fyrir aðstöðu í Þjóðlendunni. Það er mikilvægt að rödd þessa hóps sé sterk, enda hefur hann umfram aðra, hag af velferð og viðgangi náttúrunnar sem og af skilvirkni og ástandi innviða, hvort sem um er að ræða samgöngukerfi eða orkudreifingu svo dæmi séu tekin.

Innviðir, bls. 4:

„Miðhálandið er hins vegar mjög viðkvæm auðlind og því þyrfti að huga vel að því að öll innviðagerð í þágu útivistar, ferðaþjónustu og samgangna sé talin ásættanleg og að leitast verði eftir því að ná sem mestu jafnvægi milli hennar og verndunar náttúru- og menningarminja.“

Hér er ósamræmi við leigjendastefnu Forsætisráðuneytis, sem segir að halda skulu innviðagerð í lágmarki. Sömuleiðis er bent á að hjólför í vegum og slóðum á miðhálandinu eiga það til að dýpka og safna í sig vatni, sem leiðir jafnan til ásýndarbreytinga og skemmda á landinu. Það væri ákjósanlegt að skýrar væri kveðið á um áform hvað þetta varðar, bæði heildstæða sýn hins opinbera á umfang samgöngukerfisins í væntanlegum þjóðgarði, hlutverk þess, fjármögnun og útfærslu.

Innviðir bls 4:

„Aukið samstarf þjóðgarðsyfirvalda og aðila sem stunda atvinnustarfsemi innan svæðisins gæti einnig skapað tækifæri fyrir báða aðila. Þar væri til dæmis hægt að horfa til samstarfs opinberra og einkaaðila“

Benda má á í þessu samhengi að samstarf sem þetta, þótt óformlegt sé, hefur víða staðið yfir árum saman, má þar benda á viðhald og endurbætur FI á Laugaveginum og eins þátttöku Fannborgar í kostnaði við gerð innviða á göngustígum í Kerlingarfjöllum. Þarna þarf hins vegar að skýra nánar hvaða umgjörð væri utan um slíka samvinnu, fjárhagslegur hvati, möguleikar til stýringar í kjölfarið og svo framvegis.

Þjónusta, bls.5:

„Stofnun þjóðgarðs á miðhálandinu þarf, ef vel á að vera, að fylgja aukið þjónustustig á svæðinu.“

Spurt er hvort í þessari setningu felist áform um breytingar á lögum um mat á umhverfisáhrifum, í þá veru að milda ákvæði viðauka 2 við lög nr 107/2000, til dæmis þannig að uppbygging smærri þjónustumiðstöðva verði ekki tilkynningarskyld. En vert er að benda á að áform Umhverfisráðuneytis hafa heldur verið á þá vegu að herða á öllum ákvæðum þessara laga, einkum hvað varðar gildistíma stjórnvaldsáskvarðana, aðgengi og aukinn kærurétt almennings. Reynsla Fannborgar af því að vinna innan ramma þessara laga er að kostnaður við ferlið er langt umfram það sem raunsætt má teljast fyrri framkvæmdir eins og t.d byggingu þjónustumiðstöðva á miðhálandinu.

Og neðar í sama kafla:

„Aukin áhersla á fræðslu um náttúru og sögu miðhálandisins mun þannig fylgja stofnun þjóðgarðs. Með aukinni ásókn í svæðið er einnig líklegt að kröfur gesta er varðar aðgengi, veitingar og gistingu muni aukast og verða fjölbreyttari.“

Hér er bent á misræmi í textanum annars vegar og raunveruleikans hins vegar. Meðal þeirra sem tala fyrir eða tengjast stofnun þjóðgarðs á miðhálandinu hefur gætt andstöðu við uppbyggingu þjónustumiðstöðva á miðhálandinu og í umsögnum um t.d. verkefni Fannborgar, hefur á þeim vettvangi verið lagt til að skoðað verði með að öll uppbygging eigi sér stað utan eða á jaðri miðhálandisins. Skýra mætti betur hvernig svara á óskum og þörfum þeirra sem sækja inn á svæðið í auknu mæli. Í þessu samhengi er vert að benda á að eftir að Fannborg fór að geta boðið viðeigandi og viðunandi þjónustustig varðandi gistingu, þá hefur þeim ferðamönnum fjölgað verulega sem kjósa að dvelja marga daga á Kerlingarfjallasvæðinu, jafnvel þannig að uppistaða Íslandsferðarinnar er dvöl þar. Slíkir ferðamenn og þeirra ferðavenjur eru verðmætari fyrir samfélagið en ferðamenn sem t.d. aka miklar vegalengdir meðan á þeir dvelja hérlandis, bæði hvað varðar kolefnisfótspor, örplastmengun og almennt kostnað á móti þeim tekjum sem þeir skilja eftir. Ekki er vafi að öflugar hálandismiðstöðvar á öðrum svæðum á hálandinu myndu leiða til sömu þróunar þar.

Vörur, bls. 5:

„Landsvæði innan þjóðgarðs fá á sig ákveðinn umhverfisgæðastimpill vegna þeirrar áherslu sem lögð er á að vernda umhverfi og náttúru slíkra svæða. Af því leiðir að auðlindir sem finna má innan svæðisins og nýttar eru til framleiðslu á vöru, geta einnig fengið þess konar gæðastimpil“

Hér mætti til áherslu benda á að nýting raforku til framleiðslu, t.d. á áli, hefur sérlega umhverfisvæna áferð, en ál er umhverfisvænasta umbúðafnið sem notað er, auk þess sem að nýting á áli í íhluti hefur verið og er undirstaða þess að minnka kolefnisfótspor ýmissa tækja, t.d. bíla og flugvéla. Sú staðreynd er ein af hornsteinun nútímaferðamennsku. Þannig hefði það aukið trúverðugleika áforma um þjóðgarðsvæðingar á miðhálandinu með tilvísun í umhverfisvernd, að fjalla um það hvort og þá hvernig væri hægt að nýta vatnsaflíð í þjóðlendunni til að framleiða meira rafmagn, t.d. til að knýja

orkuskipti í samgöngum. Slíkt væri dæmi um ábyrga auðlindanýtingu. Fyrir liggur að almennt hafa þekkingaraðilar litið þannig á að nýting vatnsorku til rafmagnsframleiðslu hafi til þessa verið mikilvægasta framlag Íslensks samfélags til loftslagsmála.

Rannsóknir bls 6.

„Samkvæmt þeim vísindamönnum sem vinna að umræddum rannsóknum felast mikil tækifæri í að rannsaka önnur svæði miðhálandisins að því gefnu að þau séu óröskuð. Þá gætu skapast tækifæri í nærsamfélögum til að byggja upp þekkingar/rannsóknarsetur þar sem sagan, jarðfræðin, menningin og náttúran verði rannsökuð og áhugasamir fræddir um þessi málefni á staðnum.“

Fannborg bendir á að íslensk ferðapjónusta byggir í dag að stórum hluta á því að fræða ferðamenn um og sýna þeim þau atriði sem þarna eru nefnd. Sömu leiðis er bent á gildandi lög er varða framkvæmdir almennt, sem setja ramma um framkvæmdir á miðhálandinu sem annarsstaðar. Þannig er tæplega hægt að halda því fram að rannsóknir á ósnortnu landi geti einungis komið til við stofnun þjóðgarðs.

Miðlun og fræðsla bls 10

„Það væri til dæmis hægt að ímynda sér að landsvæði innan miðhálandisþjóðgarðs miðluðu upplýsingum um mismunandi tækifæri til náttúruverndar, upplifunar og atvinnusköpunar. Þar má nefna eldfjöllin á suðurhálandinu, heiðavötnin á norðvestursvæðinu, víðernin miklu á miðju miðhálandinu, hraunin norðan Vatnajökuls o.fl.“

Tekið er undir þennan lið, en bent á að ekki er síður hægt að minnst á ummerki samspils flekamótanna og heita reitsins á vestanverðu miðhálandinu og ekki síður að hefja til vegs og virðingar þá framsækni sem var drifkraftur þess að nýta vatnsaflíð til raforkuframleiðslu, eins og reyndar hefur verið minnst á framar í þessari umsögn.

Auðlindir og uppbygging bls. 11:

„Þá þarf að huga vel að sjálfbærniþættinum með því að nýta sem kostur er krafta vinnuaflds af svæðinu og byggingarefni sem ekki er sótt langt að.“

Hér þarf að skýra nánar, hvaða byggingarefni er verið að tala um? Reynsla Fannborgar er sú að efnistaka t.d. efnis í steypu, er meðal þeirra atriða sem andstæðingar uppbyggingar t.d. þjónustumiðstöðva og samgöngumannvirkja setja sig á móti. Fannborg fær ekki séð að þessi setning gangi upp né geti talist trúverðug.

Þjónustuframboð, bls. 11

„Þar er grundvallarskilyrði að þolmörk svæðisins séu virt, þ.e.a.s. að hvers konar nýting og úthlutun takmarkaðra gæða spilli ekki náttúru og menningarsögulegum minjum. Þjónusta í miðhálandisþjóðgarði á að byggja á fagmennsku og gæðum sem eykur upplifun gesta og njótenda af svæðinu. Það á bæði við um staðbundna þjónustu við gesti sem og um útivistarferðir, fræðsluferðir, heilsuferðir, o.fl.. Eðlilegt er að gerðar séu kröfur um gæði þeirrar þjónustu sem boðið er upp á. Til dæmis að þjónusta og vörur séu vottaðar af viðurkenndum vottunaraðilum.“

Fannborg tekur undir fyrstu setninguna, en bendir á að í skilaboðunum og almennt í skjalinu felst ákveðin mótsögn, nokkuð er gefið undir fótinn með að þjónustan sé staðbundin og feli í sér tækifæri fyrir íbúa nærliggjandi svæða á móti er hér gerð krafa um fagmennsku, gæði og vottun. Staðbundin fyrirtæki eru jafnan smá í sniðum, frumleg og framsækin og eiga jafnan auðvelt með að uppfylla kröfuna um að byggja sitt starf á að gæðum og fagmennsku, en fyrir þeim er vottun mjög íþyngjandi og jafnvel óraunsæ krafa sem mun kom í veg fyrir vöxt þeirra og viðgang í byrjun.

Gjaldtaka, Bls 11

„Möguleikar til gjaldtöku sem gætu nýst til aðgangsstýringar í tíma og rúmi sem og til að standa undir viðhaldi og gæðum þurfa því að vera til staðar. Slíkar ákvarðanir þarf hins vegar að taka á breiðum grundvelli og í samræmi við heildstæða stefnumörkun stjórnvalda um fyrirkomulag gjaldtöku. Varðandi mögulega samninga hefur verið minnst á samstarf opinberra og einkaaðila. Mikilvægt er að ef af slíkum samningum verður þá muni tímamörk þeirra ráðast af fjárfestingum hvað varðar fasteignir, markaðssetningu og mannauð. Þá leggur nefndin áherslu á að ferli vegna mögulegrar gjaldtöku og samninga verði gegnsæ.“

Fannborg telur að ef opnað verði á möguleika til gjaldtöku, þá sé þar komin hugmynd að aðgangsstýringu sem gæti nýst víða, en bendir jafnframt á að til að slíkt geti staðið undir sér má búast við að það þurfi allmikinn fjölda ferðamanna til að standa undir þeim kostnaði sem stofna þarf til. Viðbrögð Fannborgar eru að benda á að þegar framlengja átti samninginn við félagið um leigu á landi í Ásgarði í Kerlingarfjöllum, að umsjónaraðili svæðisins gerði kröfu um að auglýsa þyrfti samkvæmt útboðsreglum sem gilda á Evrópska Efnahagssvæðinu, eðlilegast væri að hliðstæð ákvæði giltu um möguleg útboð leyfa til aðgangsstýringar og gjaldtöku.

Hér er því tilefni til að minna á það að í upphafi þessarar umsagnar var bent á að heppilegt væri er samhengi við aðrar stefnumótanir hins opinbera væri meira.

Fannborg vonar að ofangreindar athugasemdir nýtist nefndinni til frekara starfs, en áskilur sé jafnframt rétt til að koma með frekari og ítrekaðri athugasemdir á síðari stigum.

Með vinsemd og virðingu

Páll Gíslason
Framkvæmdastjóri
Fannborg ehf/ Kerlingarfjöll